VAN EEN BREED DUURZAAMHEIDSVRAAGSTUK KOMEN TOT LEERUITKOMSTEN, EEN LEERLIJN EN BETEKENISVOLLE BEOORDELING

Duurzaamheidscompetenties vertalen: van kader naar curriculum

Duurzaamheid krijgt in steeds meer mbo-opleidingen een plek. Toch blijft het vaak bij losse lessen, projecten of keuzedelen. Duurzaamheidscompetenties kunnen onderwijsteams helpen om een stap verder te gaan en duurzaamheid steviger te verweven in het onderwijs. In dit artikel lees je wat duurzaamheids-competenties zijn, welke kaders en instrumenten je hiervoor kunt gebruiken en vooral hoe je ze vertaalt naar je eigen opleiding en beroepspraktijk. We geven daarbij concrete handvaten om van een breed duurzaamheidsvraagstuk te komen tot leeruitkomsten, een leerlijn en betekenisvolle beoordeling.

FLEUR HENDRIKS, NINA VAN VELDHUIZEN

MEER DAN ALLEEN KENNIS OVER DUURZAAMHEID

In het mbo leren studenten voor beroepen waarin de groene en sociale transities concreet vorm krijgen. Denk aan sectoren zoals de bouw, zorg, techniek, mobiliteit, voedselproductie en handel. Kwalificatiedossiers worden regelmatig geactualiseerd en duurzaamheid krijgt daarin steeds vaker een plek. Omdat het actualiseren van kwalificatiedossiers tijd kost, gaan veel opleidingsteams zelf al aan de slag met het verder integreren van duurzaamheid in het onderwijs.

Algemene duurzaamheidscompetenties kunnen een verbinding vormen tussen beroeps specifieke duurzaamheidsthema's en bredere duurzaamheidsvraagstukken. Duurzaamheidscompetenties bestaan uit kennis, vaardigheden en houdingen die studenten nodig hebben om duurzame afwegingen te maken. Het gaat daarmee niet alleen om wat studenten weten over duurzaamheid, maar ook om hoe zij duur-

FOTO: SHUTTERSTOCK

zaamheid meenemen in hun professionele handelen, keuzes maken en omgaan met complexe vraagstukken. Daarbij is het belangrijk dat de duurzaamheidscompetenties vertaald worden naar de opleiding en het beroep waarvoor opgeleid wordt. Ze stimuleren studenten om opgedane kennis en vaardigheden ook toe te passen bij uiteenlopende vraagstukken in privésituaties, op het werk en gedurende hun loopbaan.

FOTO: SHUTTERSTOCK

VAN BREDE DUURZAAMHEIDSVRAAGSTUKKEN NAAR COMPETENTIES

Er bestaan inmiddels meerdere competentiekaders en instrumenten om duurzaamheid te verankeren in het onderwijs. Ze bieden een gemeenschappelijke taal en houvast om het brede begrip duurzaamheid te vertalen naar concrete competenties en leerdoelen. Een opleiding hoeft niet alle kaders en instrumenten naast elkaar te gebruiken, belangrijker is datgene toe te passen wat voor jouw specifieke opleiding, sector en studentenpopulatie werkt. De kaders hebben ieder een andere functie. GreenComp biedt een breed competentiekader, de Inner Development Goals leggen meer nadruk op persoonlijke en relationele vermogens en de SDG's bieden een inhoudelijke kapstok voor duurzaamheidsvraagstukken. In de praktijk kunnen ze elkaar aanvullen. In dit artikel lichten we er drie uit, en geven we concrete handvaten voor het integreren van duurzaamheidscompetenties in jouw onderwijspraktijk.

> INNER DEVELOPMENT GOALS BESCHRIJVEN 25 COMPETENTIES BINNEN 5 DIMENSIES

GREENCOMP

De Europese GreenComp is misschien wel het meest bekende, en daarmee meest gebruikte raamwerk. GreenComp is een set competenties ontwikkeld voor het onderwijs. Het bestaat uit twaalf competenties in vier samenhangende gebieden: *duurzaamheidswaarden belichamen, complexiteit omarmen, duurzame toekomsten verbeelden* en *handelen voor duurzaamheid*. Voorbeelden van competenties die onder deze gebieden vallen zijn systeemdenken, kritisch denken, toekomstgericht denken, collectieve actie en individueel initiatief.

GreenComp is bedoeld voor alle leeftijden en onderwijsniveaus. Dat maakt het breed toepasbaar, maar in de praktijk vaak abstract en algemeen. De competenties moeten daarom altijd worden vertaald naar de specifieke opleiding en de sector waarvoor je opleidt.

INNER DEVELOPMENT GOALS

De Inner Development Goals leggen de nadruk op menselijke vermogens die nodig zijn om complexe veranderingen mogelijk te maken. Het raamwerk beschrijft 25 competenties binnen vijf dimensies: zijn, denken, verbinden, samenwerken en handelen. Voorbeelden van deze competenties binnen de Inner Development Goals zijn zelfbewustzijn, empathie, vertrouwen, moed en doorzettingsvermogen.

De Inner Development Goals vormen geen specifiek onderwijsraamwerk. Toch passen steeds meer onderwijsteams ze toe in het verder ontwikkelen van onderwijs. Ze zijn vooral waardevol als aanvullende lens voor persoonsvorming, samenwerking en het omgaan met onzekerheid.

SDG'S EN EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

De Sustainable Development Goals (SDG's) zijn zeventien doelen van de Verenigde Naties voor duurzame ontwikkeling. Ze geven richting aan maatschappelijke vraagstukken zoals klimaat, gezondheid, gelijkheid en biodiversiteit. In het mbo worden de SDG's daarom vaak als brede paraplu gebruikt om verschillende duurzaamheidsvraagstukken en -activiteiten met elkaar te verbinden.

Education for Sustainable Development (ESD) sluit hier direct »

FOTO: CINOP

> HET IS NIET NODIG EEN VOLLEDIG NIEUW CURRICULUM TE ONTWERPEN

op aan. ESD is de onderwijsbenadering van UNESCO die erop gericht is om lerenden de kennis, vaardigheden, waarden en het handelingsvermogen te laten ontwikkelen die nodig zijn om bij te dragen aan duurzame ontwikkeling. Het UNESCO-raamwerk Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives vertaalt de SDG's daarom naar leerdoelen. Daarbij gaat het niet alleen om kennis, maar ook om sociaal-emotionele ontwikkeling en handelen. Het raamwerk benoemt daarnaast SDG-overstijgende sleutelcompetenties, zoals systeemdenken, kritisch denken, samenwerken en probleemoplossend vermogen.

ESD helpt daarmee om de stap te maken van de brede SDG's naar wat studenten moeten leren en ontwikkelen om aan duurzame ontwikkeling bij te dragen. De SDG's kunnen zo als paraplu dienen, terwijl duurzaamheidscompetenties helpen om concreet te maken wat studenten binnen hun opleiding en beroep moeten kunnen ontwikkelen.

HOE VERTAAL JE DIT NAAR JOUW ONDERWIJS?

Zoals eerder benoemd kan een raamwerk houvast geven en bijdragen aan het creëren van een gezamenlijke taal. Tegelijkertijd hebben we afgelopen jaren op verschillende onderwijsinstellingen gemerkt dat er meer nodig is om de vertaling naar daadwerkelijk onderwijs te maken. Hieronder zes aandachtspunten om de vertaalslag naar het onderwijs te maken.

- **Maak een vertaling naar de beroepspraktijk**

Een competentie krijgt pas betekenis wanneer duidelijk is wat deze binnen het beroep vraagt. Breng daarom als team eerst in kaart welke duurzaamheidsontwikkelingen en -vraagstukken relevant zijn voor de sector en bepaal waarop je studenten wilt voorbereiden. Zo voorkom je dat duurzaamheidscompetenties los komen te staan van het beroep waarvoor je opleidt. Vertaal vervolgens iedere gekozen competentie naar concreet gedrag. Neem een competentie zoals systeemdenken; voor een bouwopleiding kan het relevante systeem bestaan uit de productieketen, overheidsinstanties met ontwik-

kelende wetgeving, de consumentengroepen en ontwikkelaars.

• Vertaal naar leeruitkomsten
Vanuit het principe van backward design begint curriculumontwikkeling bij het gewenste eindresultaat. Formuleer, op basis van de betekenis die je hebt gegeven aan de duurzaamheidscompetenties, leeruitkomsten die beschrijven wat de student in een herkenbare beroepssituatie kan laten zien. Kijk daarna waar deze leeruitkomsten aansluiten op bestaande kerntaken, werkprocessen, vakken en projecten. Een bestaande leeruitkomst kan worden verrijkt met een duurzaam perspectief. Alleen wanneer een wezenlijk onderdeel ontbreekt, is een aanvullende leeruitkomst nodig.

• Maak er een leerlijn van
Duurzaamheidscompetenties ontwikkelen zich door herhaalde toepassing in steeds complexere en authentiekere situaties. Verdeel de ontwikkeling daarom over de generieke vakken, de beroepsgerichte vakken, projecten, reflectie en loopbaanbegeleiding. Zo leren studenten duurzaamheidsvraagstukken onderzoeken en hiernaar handelen. Zorg ervoor dat je deze samenhang voor de studenten tijdens het leren expliciet maakt, en daarbij aandacht besteedt aan het begrijpen aan welke duurzaamheidscompetentie de student werkt.

• Beoordeel denken en handelen
Duurzaamheidsvraagstukken hebben zelden één juist antwoord. Beoordeel daarom niet de mening van de student, maar de kwaliteit van de analyse, de gebruikte informatie, de afweging van perspectieven en de onderbouwing van keuzes. Ook competenties als samenwerken, initiatief nemen en handelen vragen om een vertaling naar zichtbaar gedrag. Denk bijvoorbeeld aan het actief betrekken van verschillende perspectieven, het aandragen en uitvoeren van oplossingen of het nemen van verantwoordelijkheid voor gemaakte keuzes. Deze ontwikkeling kan zichtbaar gemaakt worden in beroepsproducten, presentaties, observaties, portfolio's en gesprekken.

• Begin klein, ontwerp integraal
Wacht niet op de perfecte competentieset en maak duurzaamheid niet afhankelijk van één enthousiaste docent. Begin met een relevant beroepsvraagstuk en enkele kerncompetenties, en bekijk daarbij vanaf het begin hoe deze binnen de hele opleiding een plek kunnen krijgen. GreenComp of de Inner Development Goals kunnen daarbij een gemeenschappelijke en herkenbare taal bieden.

• Gebruik de Groene Draad
De Groene Draad helpt mbo-teams om duurzaamheid samenhangend in het curriculum te verweven. Het instrument verbindt duurzaamheidscompetenties aan de visie en ambities van de opleiding en besteedt vervolgens aandacht aan curriculumontwikkeling, didactiek en professionele ontwikkeling. Het instrument is gratis te downloaden en direct toepasbaar voor onderwijsteams.

VIJF VRAGEN VOOR HET OPLEIDINGSTEAM OM EEN START TE MAKEN

Als opleidingsteam is het niet direct nodig een volledig nieuw curriculum te ontwerpen. Met de volgende vijf vragen kan het team gezamenlijk bepalen wat al gebeurt, wat belangrijk is en waar een logische eerste stap ligt:

- Voor welke duurzaamheidsvraagstukken leiden wij studenten op?
- Welke algemene duurzaamheidscompetenties hebben zij daarbij nodig?
- Wat betekenen deze competenties in onze sector en op dit mbo-niveau?
- Waar komen ze al terug in leeruitkomsten, onderwijs en beroepspraktijkvorming?
- Hoe maken we de ontwikkeling van studenten zichtbaar en beoordelen we die betekenisvol?

> DUURZAAMHEIDS-VRAAGSTUKKEN HEBBEN ZELDEN ÉÉN JUIST ANTWOORD

Duurzaamheid integreren in het mbo begint niet bij het toevoegen van een nieuw vak of een nieuwe les. Het begint bij de vraag welke professional je wilt opleiden en wat die professional nodig heeft om in een veranderende beroepspraktijk duurzame keuzes te maken. Duurzaamheidscompetenties geven opleidingsteams taal en houvast om die vraag te vertalen naar het curriculum. Daarmee wordt duurzaamheid onderdeel van het vakmanschap waarvoor studenten worden opgeleid. ■

FLEUR HENDRIKS EN NINA VAN VELDHUIZEN (CINOP) BEGELEIDEN ONDERWIJSINSTELLINGEN BIJ HET IMPLEMENTEREN VAN DUURZAAMHEID IN HET CURRICULUM. NEEM VOOR VRAGEN GERUST CONTACT OP.

Meer lezen over deze competentiekaders?
> *Greencomp*
> *Inner Development Goals*
> *SDG's en ESD*